دووبارەبوونەوەی نازیزمی دژەژن ... نووسەر: س. ئاگرین – وەرگێڕان: هەژیر هاشمی

کە باس لە مافی ژن دەکرەت، دیکتاتەرەکان زەر وەکچوون.
رژەمە دیکتاتەر و تەتالیتەرەکان لە زەر لایەنەکەوە هەسوکەوتی لەیەکچوویان هەیە. سەرکوتی ژنان و سنووردار کردنی پەگەیان لە کەمەگا یەکەک لەو لایەنانەیە.
لەم بەردەوامی ئەم نووسراوەدا شرەڤەیەک لە چەنەتی رەوشی ژنان لە حکومەتی ئەمانیای نازی دەخوەنین کە بە تەامانەکی هەندک لەیەکچوویی لەگەە رەوشی ژیانی ژنان لە حکومەتی کەماری ئیسلامی ئەران دەبینین.

لە سەردەمی کەماری وایمار (1919-1993) رەوشی ژنان لە ئەمانیا یەکەک لە پەشکەوتووترین سیستەمەکانی ئەورووپای ئەو سەردەمە بوو. بەسەر ئەوەشەوە کە مافی دەنگدانی ژنان لە 1919 دەستەبەر کرابوو، یەکسانی رەگەزی لە کاروباری مەدەنی، مافی دایک و یەکسانی مافەکانی ژن و پیاو لە پەیمانی هاوسەرگیری، لەو یاساگەلە بوون کە لەو سەردەمە لە بەرژەوەندی ژنان هەموار کران. لە کاتەکدا کە زەرینەی پارتەکان لە کەماری وایمار لە هەبژاردنەکان ناوزەدی ژنیان هەبوو، حیزبی نازی پەچەوانە بوو. لە ساەی 1933، جەزەف گەبلز (وەزیری پەوپاگەندەی سیاسی لە رژەمی نازی) لەبارەی بەشدار نەبوونی ژنان لە حیزبی نازی بەم جەرە پاساوی هەنایەوە: (پەویستە کە کارە پیاوانەکان بەدەستی پیاوان جەبەجە بکرەت).
پەش لە رژەمی نازی، ژنان 57 کورسی لە 577 کورسی پارلەمانیان بە دەستەوە بوو؛ پاش بە دەسەات گەیشتنی نازیەکان (تشرینی دووەم 1933) ئەم رەژەیە بە سفر گەیشت.
لە سەردەمی نازیەکان، پەگەی ژن تەنیا لە چوارچەوەی دایک و هاوسەر راڤە دەکرا و ژنان لە هەموو بەرپرسیاریەتیەک بە تایبەت لە مەیدانی سیاسی و ئاکادەمیک بەبەش بوون. لە روانینی هیتلەر، دەبوایە خەزان وەکوو دامەزراوەیەکی کلاسیک بەردەوام بەت. واتە پیاوان دەبەت بەرپرسیارەتی دابین کردنی بژەوی و دەسەاتی بەوەبردنی خەزانیان هەبەت و ژنان دەبەت خزمەتی ناو ماە و بەرپرسیارەتی پەروەردەی منداەان لە ئەستە بگرن. ئەو باوەی وابوو کە ژیانی ژنان دەبە لە سە کوچکەی: منداە ، مەتبەخ، کەنسە

بەمنەتەوە. (Kinder, Küche und Kirche)
هیتلەر دەیویست رۆژی هاوسەرگیری و زاوزێی ئاریەکان زیاد بکات. لە مانگی حوزەیرانی 1933 یاسای پاداش پەسەند کرا کە لە بەرامبەر هەر منداڵێک دا بەرماڵێی هەزار مارک(دراوی ئەڵمانیای نازی) بە خەزان دەدرا.
بە ژنانێک کە منداڵانی زیاتریان هەبوایە، (خاچی دایکی) پێشکەش دەکرا ، خاچی بەڕنز بە چوار منداڵ ، خاچی زیوی بە شەش و خاچی ئاڵتوونی بە هەشت منداڵ یان زیاتر دەبەخشرا. پیاوانی بە هاوسەر و خەزانی بە منداڵ ناچار کران باجی زیاتر و قورستر ببڕن. تەنانەت بە پیاوان ئاسانتر کرا، پیاوێک کە لە یەک ژن چوار منداڵی هەبا، مافی تەواقی تاکلایەنەی هەبوو کە دیسان هاوسەرگیری بکاتەوە و بتوانێت منداڵی زیاتری ببێت. دەست پێ راگەیشتن بە ڕێگاکانی ڕێگری لە منداڵبوون زەر ئەستەم و دژوار کرا. لەباربردنی ئاوەڵە (کەرپەلە) نایاسایی و نزیک کردن و خەساندنی کەمئەندامان بە یاسایی کرا. چاوەڕوانی لە ژنان ئەوەبوو کە لە جل و بەرگی جووتیاران و وەرزێرانی ئەڵمانیا سەرەشق وەربگرن. پێیان ڕادەگەیاندن کە جلی سادە و پەڕاوی تەخت لە پێ بکەن، کەرەستەی جوانکاری بەکار نەهێنن ، قژیان بەیاخ نەکەن و خەیان نەئاڵێننەوە و لە شوێنە گشتیەکان جگەرە نەکێشن.
سنووردار کردنی ژن لە چوارچێوەی دایکایەتی و ڕێگەنەدان بە کارکردن لە دەرەوەی ماڵ دوو هەکاری سەرەکی هەبوو: زیاد کردنی منداڵبوون و بەرهەم هێنانی هێلی کاری زیاتر بە پیاوان. هەر بەم هەیش ئەم ڕەوشوێنانە بە ریگری کردن و سنووردار کردنی کاری ژنان گیرایە بەر:
-هاندانی کچان بە کابانی و ماڵداری و دەسارد کردنیان لە بەردەوامی خوێندن.
-بەربەست دانان بە بە داوەر بوونی ژنان، بەشداری کردنیان لە دەستەی دادوەری و بە پارلەمانتار بوونیان؛ هیتلەر باوەڕی وابوو ژنان ناتوانن عەقلانی بیر بکەن.
-سینەوەی ژنان لە کارە خزمەتگوزاری و کەمایەتیەکان؛ نزدە هەزار فەرمانبەری ژن لە کارە حکومەتیەکان لەسەر کار لابران.
بەم جۆرەی باس کرا، بە چاوخشاندنێک بە بارەدۆخ و پێشهاتی کردنی مافەکانی ژن لە ژێر سێبەری کەماری ئیسلامی ئێران، ڕوون و ئاشکرایە کە ژنان لە جوارچێوەی دەسەڵاتی حکومەتی کەماری ئیسلامی ئێراندا لە ژێر دووچاوکی و چەوسانەوەی هاوشێوەی سەردەمی ئەڵمانیای نازی دان: بە پاوەزخستنی ژنان لە بەرپرسایەتیە گرنگەکانی دنیای سیاسەت، چەکداری، دادوەری، ئایینی،

کۆمەڵایەتی بە پاساوی وشەگەلی ناوونی (رجل-رجولة)، لەسەندنەوەی ئازادی هەڵبژاردنی پۆشاک و جلوبەرگ و خۆملاندن، نەبوونی مافی تەڵاق، ڕێگری کردن لە چوونە ژوورەوەی ژنان بە یاریگەکان، دووچەوکی ڕەگەزی لە وەرگرتنی خوێندکارانی زانکۆ و هتد.
بەوشەوەی کە ژنانێک وەکوو لیبەرتاس شولتسە و زەفی شەل لە دژی دیکتاتۆری نازیزم خۆراگریان کرد و بە گیانی خۆیان لە پێناو گەشتن بە مافەکانیان بەخت کرد لە ئێران و کوردستانیش ژنان هەردەم لە بەرخۆدانن و ئازادی و یەکسانی بە خۆیان دەستبەر دەکەن.

نووسەر: س.ئاگرین
وەرگێڕان: هێژیر هاشمی